

УДК 351.364
© 2015

О.П. КАРАСЬОВ,
кандидат економічних наук

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет,
Україна
E-mail: alexey-k80@mail.ru

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В АГРАРНОМУ
СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто сучасний стан соціально-економічного розвитку в країні. Окреслені цілі аграрної політики, яка направлена на регулювання соціально-економічних відносин в аграрному секторі згідно із Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року". Визначено головні механізми та інструменти регулювання соціально-економічних відносин.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, державне регулювання, аграрна політика, цілі державної аграрної політики, механізми та інструменти регулювання, соціальна сфера, соціальні потреби, державна підтримка.

Постановка проблеми. На сучасному етапі формування соціально орієнтованої економіки європейського типу в Україні особливої актуальності набуває проблема соціально-економічного розвитку сільських територій. Із набуттям незалежності нашої держави ця проблема особливо загострилася і стала ключовою. Забезпечення функціонування та розвитку соціальної сфери є одним з головних завдань реформування аграрного сектору.

Соціально-економічний розвиток являє собою матеріальну та організаційну основу задоволення життєвих потреб сільського населення. Проте спад сільськогосподарського виробництва, зниження реальних доходів сільських жителів, руйнування мережі підприємств та організацій соціальної інфраструктури, низький рівень соціального забезпечення призводять до погіршення умов життя населення, загострення демографічної ситуації [6].

У сільській місцевості України проживає близько третини її населення, зайнята п'ята частина працівників, сконцентровано майже чверть виробничих фондів. Тому невідкладним завданням на

сучасному етапі є не тільки досягти рівня економічного розвитку провідних країн, але й значно підвищити життєвий рівень українського населення, як основного елемента соціально-економічної системи будь-якої держави. Важливим напрямом діяльності в межах цих завдань є впровадження державної регіональної політики та пріоритет соціально-економічних питань у процесі державного управління на всіх рівнях [7].

Сучасний стан соціальної сфери у сільській місцевості характеризується глибоким занепадом об'єктів соціального призначення та згортанням видів послуг або їх невідповідністю соціально-економічному становищу сільського населення. Нині сільська соціальна сфера в основному підтримується лише суб'єктами господарювання АПК. Проте їх допомога – це, як правило, фінансування поточних витрат, без яких відповідні установи взагалі не змогли б функціонувати.

Різні аспекти вирішення проблем удосконалення економічного механізму управління розвитком села, визначення стратегічних напрямів соціально-еконо-

мічного розвитку сільських територій висвітлені в наукових працях вітчизняних учених: В.Г. Андрійчука, В.Я. Амбросова, О.Г. Булавки, В.В. Вітвіцького, П.І. Гайдучького, В.С. Дієсперова, О.І. Кочерги, О.В.Крисального, В.І. Куценко, Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, М.К. Орлатого, І.В. Прокопи, К.В. Прокопишак, В.П. Рябокonia, П.Т. Саблука, Л.О. Шепотько, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та ін. [2–7]. Кожен з авторів висвітлює певні аспекти соціально-економічного розвитку сільських територій і підтверджує важливу його роль як у підвищенні рівня життя сільського населення, так і розвитку агровиробництва в цілому. Залишається нез'ясованим вплив державного регулювання на розвиток соціально-економічних відносин в аграрному секторі економіки.

Мета роботи: дослідити вплив державного регулювання на соціально-економічні відносини в аграрному секторі економіки та визначити цілі державної аграрної політики.

Результати досліджень та їх обговорення. В умовах ринкової економіки, коли відбувається руйнація продуктивних сил старої економічної системи, гостро постала проблема збереження соціальних надбань, оскільки різке погіршення економічного стану народного господарства зумовило різке скорочення асигнувань на соціальні потреби, а реформування економіки поки що не дало позитивних результатів. Тому узгодження заходів щодо стабілізації економічного розвитку і соціального прогресу повинні найбільш ефективно розв'язувати суперечності, притаманні періоду запровадження ринкових відносин.

У країні здійснено низку заходів, спрямованих на формування відносин власності ринкового типу, запроваджено зміни в майнових і земельних відносинах сільськогосподарських підприємств, започатковано формування сектору селянських (фермерських) господарств, розширено

землекористування особистих підсобних господарств населення, насамперед селян. Державні сільськогосподарські підприємства, які підлягали приватизації, перетворені у приватні підприємницькі структури. Однак ці соціально-економічні трансформації поки що не супроводжуються достатнім економічним ефектом. Причини тут різні. Одна з них – недостатньо обґрунтована визначеність суті організаційно-господарських структур. Зміни організаційно-правового статусу підприємств протягом короткого періоду не можуть стати позитивним фактором різкого зростання виробництва. Основна причина, не беручи до уваги ідеологічних, полягає у загальній економічній ситуації (занепад економіки країни в цілому), відсутності стимулювальної фінансової, кредитної, цінової, податкової та інвестиційної політики. До негативних чинників слід віднести і низьку платоспроможність населення [2].

Аналізуючи наслідки економічного розвитку і потреб суспільства та розвитку соціальної сфери, необхідно об'єктивно оцінювати можливості економіки з виробництва основного і додаткового продукту і ставити реальні завдання щодо отримання доходів та підвищення життєвого рівня, вирішення проблем зайнятості і соціального захисту населення, правильно визначати співвідношення між споживанням і накопиченням, що в подальшому обумовить економічне зростання виробництва.

Водночас слід мати на увазі й особливості діалектичної єдності економічного і соціального в процесі розвитку агропромислової інтеграції економіки, оскільки її наслідки зумовлені сучасною науково-технічною революцією, і тут мають місце більш складні економічні та соціальні явища.

На демографічні передумови відтворення сільського населення та його трудового потенціалу позитивний вплив матиме створення умов для надання сільським

жителям максимуму послуг в найповнішому обсязі з урахуванням соціального і природного середовища, в якому вони працюватимуть [5].

Сьогодні згідно із Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей: гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [1].

Для досягнення цілей державної аграрної політики Законом визначені такі завдання: розвиток земельних відносин; формування сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектору; розвиток ринків продукції сільського господарства і продовольства; вдосконалення системи державного регулювання, а також ефективного поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі; комплексний розвиток сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня сільських жителів [3].

Операційними цілями розвитку соціально-економічних відносин в аграрному секторі економіки повинні бути:

- 1) підвищення ефективності сільсько-господарського виробництва;
- 2) гарантування продовольчої безпеки держави;
- 3) забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках;
- 4) технічне та технологічне оновлення аграрного виробництва;
- 5) створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості.

До принципів, на базі яких повинен від-

буватися стратегічний розвиток аграрного сектору, необхідно віднести:

- відповідальність держави за стан справ в аграрному секторі;
- нарощування інвестиційного потенціалу та інноваційності;
- спеціалізацію, кооперацію, кластерізацію та концентрацію виробництва;
- використання енергозберігаючих технологій;
- нарощування експортного потенціалу галузі;
- відповідність вимогам СОТ;
- екологізацію господарської діяльності;
- захист і підтримка належного стану навколишнього середовища;
- спрямованість на добробут селян та їх соціальний захист;
- залучення всіх зацікавлених сторін до досягнення цілей стратегічного розвитку галузі.

Саме досягнення визначених стратегічних та операційних цілей, за дотримки зазначених принципів, на наш погляд, дасть змогу вивести аграрний сектор на якісно новий етап розвитку, забезпечити продовольчу безпеку країни, соціальний розвиток села та підвищити добробут усього населення країни [4].

Регулювання соціально-економічних відносин як процес має у своєму арсеналі чимало механізмів та інструментів. Проте, з огляду на особливості аграрного виробництва, зокрема його нижчу інвестиційну привабливість та вищі ризики, ніж в інших галузях національної економіки, одним із основних напрямів державного регулювання буде підтримка. Державна підтримка аграрного виробництва покликана, перш за все, вирішити соціальні проблеми галузі та держави в цілому. Це і зайнятість сільського населення із забезпеченням інших, нормальних умов життя, і виробництво достатньої кількості продуктів харчування для гарантування продовольчої безпеки держави, і вирішення питань

екологічного характеру та ін. Тобто проблема державної підтримки аграрного виробництва виходить далеко за межі лише підприємницької діяльності. Щодо механізмів надання підтримки, то вони можуть бути досить різноманітними – від створення сприятливіших або ж протекціоністських умов до прямих дотацій та субсидій. Щоправда, після вступу України до Світової організації торгівлі перелік заходів прямої підтримки слід значно скоротити, відповідно до внутрішніх стандартів цієї організації.

Отже, високий рівень соціально-еко-

номічного розвитку села є основною умовою продовольчого та сировинного забезпечення країни, її економічної незалежності. Головною метою державного регулювання соціально-економічними відносинами в аграрному секторі має бути забезпечення комплексного, багатofункціонального розвитку сільських територій, за якого зростає їх роль як просторової сфери не лише для агропромислового виробництва, а й несільськогосподарських видів діяльності та сприятливого середовища проживання сільського населення.

Бібліографія

1. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. *Гайдуцький П.І.* Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / *П.І. Гайдуцький* // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 43–48.
3. *Месель-Веселяк В.Я.* Реформування аграрного сектору України (результати, проблеми) / *В.Я. Месель-Веселяк* // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матер. VII-річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К.: Либідь, 2005. – С. 182–189.
4. *Пасемко Г.П.* Зміст і генеза системи державного регулювання аграрних відносин / *Г.П. Пасемко* // Актуальні проблеми державного управління. – № 1(37) / 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-1/doc/3/08.pdf>.
5. *Саблук П.Т.* Розвиток сільських територій у контексті забезпечення економічної стабільності держави / *П.Т. Саблук* // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 4–12.
6. *Шпикуляк О.Г.* Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку: монографія / *Шпикуляк О.Г.* – К.: ННЦІАЕ, 2010. – 259 с.
7. *Шурик І.І.* Державні цілі аграрного розвитку та стан їх реалізації / *І.І. Шурик* // Вісник ХНТУСГ: економічні науки. – Харків: ХНТУСГ, 2008. – Вип. 70. – С. 349–354.

Рецензент – доктор наук з державного управління,
професор **В.В. Сиченко**